

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно–педагогічна академія»
Харківської обласної ради

(повне найменування вищого навчального закладу)

Психолого-педагогічний факультет

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

**Кафедра педагогіки, психології, початкової освіти
та освітнього менеджменту**

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

магістр

(освітньо–кваліфікаційний рівень)

**На тему Підготовка майбутніх вчителів до суб'єкт-суб'єктної
взаємодії з дітьми молодшого шкільного віку**

Виконала: студентка групи 21 по/з
спеціальності

013 Початкова освіта

(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Єдименченко Ю.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник **Блудова Ю.О.**

(прізвище та ініціали)

Рецензент **Малихіна В.М.**

(прізвище та ініціали)

Харків – 2019

ВСТУП

Актуальність та ступінь наукової дослідженості проблеми.

Інтеграція України в європейський освітній простір висуває конкретні вимоги до майбутніх фахівців та їх підготовки. Актуальними стають уміння ставити перед собою цілі та досягати їх, реалізовувати Концепцію навчатися впродовж життя, розвивати критичне мислити, співпрацювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі тощо. Однак, як зазначено в Концепції нової української школи, сучасна освіта не готує до цього. Спільнота зацікавлена в тому, щоб на практиці забезпечити плідну співпрацю, вчителів, батьків і дітей на засадах взаємної довіри й поваги, досягти балансу прав, обов'язків і відповідальності.

Культурні цінності та соціальне замовлення зумовлюють гуманізацію як основну тенденцію реформування освіти, зокрема професійної. Сучасна ситуація в професійній педагогічній освіті відзначається виникненням нових парадигм та наукових підходів до побудови освітнього процесу. Нові освітні тенденції в Україні вимагають зміни педагогічного мислення, свідомості та рольової позиції педагога. Найважливішим завданням вчителя в контексті сучасних освітніх реформ є педагогічна фасилітація (підтримка, супровід), що полягає у спрямуванні інформаційних потоків, виявленні розмаїття дитячих думок, звернення до особистісного досвіду дітей, підтримка їхньої активності, взаємозбагачення досвіду, полегшення сприйняття та засвоєння, заохочення творчості. Оскільки головною умовою реалізації педагогіки співпраці в освітній практиці є особистість учителя, а конкретніше – його суб'єктність, на сьогоднішній день надзвичайно актуальною є проблема формування суб'єктної позиції майбутніх педагогів з учнями молодшого шкільного віку.

На законодавчому рівні нові підходи до професійної підготовки майбутніх вчителів знайшли відображення в Національній доктрині розвитку освіти (2002), Законі України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014),

Державній програмі «Вчитель» (2002), Концепції нової української школи (2016), Державному стандарті початкової загальної освіти (2018). У цих та інших нормативних актах наголошується на необхідності підготовки вчителя як високопрофесійного фахівця, зорієнтованого на особистість дитини, здатного до захисту її інтересів, розвитку і збереження її індивідуальності, спроможного до ефективної професійної діяльності на засадах гуманістичної педагогіки.

Акцентуючи увагу на те, що сучасні завдання професійної підготовки майбутніх учителів мають бути орієнтовані на формування нового стилю педагогічного мислення, свідомості та рольової позиції вчителя, науковці наголошують, що ця проблема ускладнюється тим, що педагогу традиційної школи притаманна інертність, що характерними для неї є певні стереотипи в поведінці, зокрема, роль авторитарного наставника. Особливо це стосується учителя початкових класів, який домінує над учнями в процесі взаємодії, тоді як вікові характеристики молодшого школяра потребують особливих підходів до організації співпраці з ними.

Особливої актуальності сьогодні набуває питання суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя й учня. Тому предметом наукових досліджень Ю. Богданової, Л. Кондрашової, С. Манукової, Р. Нью, Г. Пономарьової, О. Проскури, Г. Штельмах та інших стали питання формування готовності майбутніх учителів до певних видів педагогічної діяльності. Вагомими у дослідженні теоретико-методологічних і технологічних основ професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів є результати наукових пошуків Ш. Амонашвілі, Н. Бібік, В. Давидова, Д. Ельконіна, Л. Занкова, В. Ковальова, О. Савченко, В. Ставицького, В. Сухомлинського, Л. Хомич.

Сучасні наукові підходи до висвітлення окремих аспектів проблеми підготовки майбутніх учителів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя та учня знайшли відображення в працях таких українських вчених: І. Бех, І. Зязюн, О. Пехота, С. Подмазін, О. Савченко, А. Старєва та ін.). Цю ж

проблему досліджували й зарубіжні науковці: Р. Барт, С. Дженсенсон, С. Кульневич, Д. Роббенс, В. Сєріков, І. Якиманська та ін.

Проблема суб'єкт-суб'єктної взаємодії тісно пов'язана із формуванням суб'єктності та суб'єктної позиції педагога, що визначається в науковій літературі як соціальний статус; ставлення людини до дійсності; роль, яку він відіграє в конкретній ситуації спілкування (К. Абульханова-Славська, Е. Берн, Л. Божович, А. Брушлинський, А. Варга, І. Гоголева, С. Годник, А. Добрович, І. Зимня, О. Ліннік, С. Корчинські, М. Лаптева, О. Плахотнік, Л. Федорова, Т. Флоренська, В. Чернобровкін, Г. Пономарьова та ін.).

У тлумаченні поняття суб'єктної позиції можна виокремити кілька загальних тенденцій: свідомо форма буття; системна якість особистості, що поєднує такі якості, як свобода, самостійність, відповідальність, ініціативність, творчість, оригінальність, активність, відповідальність; здатність до саморозвитку; взаємозв'язок різних якостей та процесів. Необхідність визначення та наповнення змістового аспекту суб'єктності як особистісної якості змусило вдатися до емпіричного дослідження, у якому було оцінено наявність суб'єктних якостей, сформульованих дослідниками (І. Бехом, Н. Гавриш, О. Гогоберідзе, І. Зубковою, Є. Ісаєвим, С. Мартиненко, Л. Мітіною, О. Пехотою, О. Савченко, В. Сластьоніним, В. Слободчиковим, О. Сущенко, Н. Ткачовою, М. Федоренко) у педагогів, які реалізують гуманістичні освітні технології.

Незважаючи на значну увагу вчених до цієї проблеми, практика підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії в сучасному ЗВО засвідчує відсутність системного підходу до її реалізації, що виявляється у фрагментарному впровадженні окремих тем чи спецкурсів на загальнопедагогічному чи методичному рівнях змісту професійної педагогічної підготовки.

На підставі теоретичного аналізу літературних джерел і вивчення практичного досвіду визначено, що для сучасної освіти характерно загострення наступних протиріч:

- між новими ціннісно-цільовими орієнтирами в освіті, спрямованими на партнерство (діалог) дорослого і дитини, і існуючим монологічним типом взаємодії «вчитель-учень» в традиційній системі освіти;

- між зростанням внутрішньої свободи учня і психологічним, професійним самопочуттям педагога, його рольовою негнучкістю;

- між індивідуальною потребою педагога здійснювати свою професійну діяльність у новому освітньому просторі та традиційним укладом освітніх установ.

Таким чином, актуальність, теоретична і практична значущість, недостатня розробленість проблеми стосовно до сучасних умов, протиріччя, що існують в освітній практиці, зумовили звернення до теми дослідження **«Підготовка майбутніх вчителів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми молодшого шкільного віку»**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми молодшого шкільного віку

Гіпотеза дослідження. У своєму дослідженні ми виходимо з припущення про те, що процес підготовки майбутнього вчителя до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми молодшого шкільного віку буде ефективнішим за реалізації наступних умов:

1. Вивчення основних шляхів суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя і учнів у процесі фахової підготовки;

2. Реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі Нової української школи.

Виходячи з мети та гіпотези дослідження, було поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну та науково-методичну літературу з обраної проблеми дослідження. На основі аналізу праць зарубіжних і вітчизняних учених з'ясувати базовий категоріально-

термінологічний апарат дослідження. Визначити суть та зміст поняття «суб'єкт-суб'єктна взаємодія».

2. Дослідити сучасні вимоги до особистості вчителя Нової української школи в умовах реалізації педагогіки партнерства.

3. Вивчити особливості організації співробітництва майбутнього вчителя і учнів у Новій українській школі.

4. Обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми молодшого шкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес професійно-педагогічної підготовки майбутнього учителя.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до формування готовності майбутніх учителів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми молодшого шкільного віку

Методи дослідження: Теоретичні: вивчення й аналіз психологічних, педагогічних, наукових джерел, методичних посібників для педагогічних навчальних закладів; емпіричні: діагностичні – анкетування та тестування студентів; педагогічне спостереження; педагогічний експеримент; статистичні: математична обробка результатів дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження були оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції «Scientific discoveries: projects, strategies and development» (Единбург (GBR), 2019 р.).

Експериментальна база дослідження: Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (81 найменування) та додатків, 21 таблиця, 22 рисунки. Загальний обсяг роботи – 125 сторінок.